

УДК 658.8

БАР'ЄРИ РОЗВИТКУ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ

*В. Липчук, д.е.н., Н. Липчук, к.е.н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Сільське підприємництво є важливим чинником економічної активізації сільських територій в Україні, оскільки сприяє створенню нових робочих місць, причому не тільки для осіб, які хочуть розпочати господарську діяльність, а й у багатьох випадках для інших членів селянських родин. Цей процес є необхідністю і водночас серйозною можливістю поліпшення матеріальної ситуації сільських жителів.

Незважаючи на те, що підприємство є основним двигуном економічного зростання і каталізатором розвитку, у сільській місцевості існує достатньо бар'єрів його розвитку, зокрема організаційних. Їх ідентифікація дасть змогу створити необхідні передумови активізації підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підприємництва, зокрема в сільській місцевості, достатньо широко розглядається в економічній літературі, зокрема в працях П. Березівського, Ю. Губені, С. Коробки, М. Маліка, С. Реверчука, Г. Черевка та ін. Однак бар'єрам його розвитку, у тому числі з урахуванням останніх тенденцій і структурних змін у вітчизняній та глобальній економіці, приділено недостатньо уваги.

Постановка завдання. Системні й трансформаційні зміни українського суспільства та його економіки потребують нового підходу до проблем підприємництва на селі та ідентифікації бар'єрів його розвитку, що є метою нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Підприємництво – основний двигун економічного зростання і каталізатор розвитку. У сільській місцевості, як зазначає Ю. Губені, розрізняють «аграрне підприємництво і позааграрне підприємництво» [1, с. 274]. Якщо аграрне підприємництво пов'язане лише з виробництвом сільськогосподарської продукції і вважається достатньо розвинутим з точки зору існування різних форм і типів підприємств, участі у формуванні ВВП, розвитку сільської місцевості тощо, то позааграрне (несільськогосподарське) перебуває у фазі зародження (можливо, у стадії ренесансу, оскільки в окремих регіонах України, зокрема в Галичині, було достатньо поширеним у дорадянський період).

Основними мотивами підприємницької діяльності селян можна вважати [2, с. 256]:

- бажання заробляти більше грошей з тим, щоб забезпечити краще життя собі і своїй сім'ї. Вища дохідність господарської діяльності, ніж сільськогосподарської, створює нові можливості і шанси, що у свою чергу є імпульсом подальшого розвитку. Важливим є й питання залучення членів сім'ї до господарської діяльності як через забезпечення їм повної зайнятості, так і через допомогу в її веденні;

- задоволення потреби в незалежності і виділення (вирізнення) серед сільської спільноти;
- формування незалежності від стихійних лих, ризиків поламок інвентарю, оскільки дохід від власного підприємства значно менше залежить від випадкових чинників, аніж сільськогосподарська діяльність;
- забезпечення зайнятості в періоди з меншою напруженістю праці в домогосподарстві.

У селах існують поодинокі дрібні фірми (підприємства). Їх кількість незначна, а вітчизняна статистика не володіє такою звітністю, хоча б про їх кількість та основні напрями діяльності. Світова практика доводить, що розвиток села відбувається завдяки саме дрібним фірмам, які виникають з ініціативи приватних осіб, котрі інвестують свій капітал. Характерною особливістю малих фірм є особиста праця власника та членів його сім'ї.

Проведене на кафедрі статистики і аналізу Львівського НАУ опитування сільських жителів західних областей України показало, що близько 62% з них або позитивно, або в основному позитивно оцінюють діяльність підприємців. Лише 9,5 % респондентів оцінюють негативно підприємництво, і практично відсутні оцінки щодо повного його несприйняття. Водночас тривожить той факт, що майже кожен третій респондент байдуже ставиться до підприємництва, а це характеризує їх інертність та низьку активність у громадському житті.

Враховуючи позитивне ставлення людей до діяльності підприємців, можна вважати, що такий вид діяльності знайде підтримку сільських жителів і може бути добрим прикладом для наслідування. Підтвердженням цьому є результати опитування сільських жителів щодо ставлення до підприємницької діяльності (див. рис.).

Рис. Оцінка ставлення сільських жителів Львівської області до підприємницької діяльності.

За результатами анкетування тільки 17,6% респондентів абсолютно не допускають власного започаткування підприємницької структури. Сюди належать передусім старші за віком особи (10,8% опитаних у віці від 50 до 60 років, а 5,4% – старші за 60 років), значна частина з яких не мають на сьогодні власної справи, тому й розглядати їх як потенційних підприємців також не доводиться. Майже кожен третій респондент не проти відкрити власний бізнес уже сьогодні, а майже кожен другий з опитаних – теж не проти мати власний бізнес, але у крайньому разі, що підтверджує інертність селян. Зауважимо, що кількість підприємців у сільському середовищі (6,8%) відповідає усталеним параметрам (7 %).

Одним із ключових питань у дослідженні підприємництва є ідентифікація чинників його розвитку. Створення сприятливих умов для економічного розвитку є необхідною умовою досягнення успіху. Місцева влада розуміє, що розвиток економічної діяльності в їх селах є недостатнім, вбачаючи бар'єри на шляху розвитку підприємництва в макроекономічних чинниках (табл. 1), що відповідно стримують і розвиток сільських територій.

Таблиця 1

Думка представників органів місцевого самоврядування щодо бар'єрів розвитку підприємництва на селі

Бар'єр	Частка відповідей, %
Відсутність капіталу	96
Відсутність кваліфікованих кадрів	52
Недостатньо розвинута технічна інфраструктура	26
Брак ринків збуту	34
Відсутнє організаційно-правове забезпечення	28

Респонденти переважно (96%) погоджуються, що найбільш серйозною перешкодою для розвитку підприємництва (переважно несільськогосподарських видів економічної діяльності) у регіоні є нестача капіталу. Вони достатньо чітко висловлюють думку, що це стосується як браку капіталу для започаткування бізнесу, так і його модернізації. Найбільші труднощі пов'язані саме з початком господарської діяльності. Впровадження у виробництво нових або модернізованих продуктів чи технологій, таких як купівля ліцензії, ноу-хау, сертифікація, пов'язане з високою вартістю й потребує наукових досліджень і розробок.

Понад половина респондентів (52%) стверджують, що причиною гальмування розвитку підприємництва в сільських районах є відсутність кваліфікованих кадрів – людей, які знають, як вести свій власний бізнес. Ця проблема існує в менталітеті сільського населення, підкріплюється низьким рівнем освіти, відсутністю ідей та ініціатив. У зв'язку з переважанням апатії та очікування, які існують в країні, необхідна діяльність, спрямована на пробудження економічної активності.

Проведене опитування сільських жителів і представників органів місцевого самоврядування регіону дає змогу виявити основні організаційні бар'єри розвитку індивідуальної економічної діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Основні організаційні бар'єри розвитку індивідуальної економічної діяльності на селі*

Вид бар'єрів	Основні чинники
1	2
Природні	<ul style="list-style-type: none"> • територіальні конфлікти; • ціна території
Демографічні	<ul style="list-style-type: none"> • низька кваліфікація працівників органів самоврядування; • низька кваліфікація підприємців і працівників • відсутність досвіду ведення власної фірми; • пасивність суспільства і місцевої влади
Економічно-технічні	<ul style="list-style-type: none"> • нестабільна економічна ситуація в країні; • брак капіталу; • низький попит; • надмірний податковий тягар; • високі витрати на здійснення господарської діяльності; • застарілі технології виробництва; • ненадійність банківської системи, засобів комунікації тощо
Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> • соціальні і психологічні передумови; • несприйняття соціальної нерівності; • низька економічна свідомість селян; • відсутність підприємницьких традицій і культури підприємництва

Продовження табл. 2

1	2
Організаційно-інституційні	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність довготермінової місцевої економічної політики; • слабкий розвиток бізнес-середовища; • недостатній розвиток місцевої системи підтримки підприємництва • недосконалість правового забезпечення стосовно нових умов господарювання

*Розроблено на основі [3-5].

Розвиток несільськогосподарської діяльності потребує особливої підтримки через відповідні економічні інструменти. Це не тільки дає змогу ефективніше використовувати ресурси, передусім селянських господарств, а й збільшувати їх

доходи, та сприяє скороченню безробіття на селі (наприклад, через мультиплікаційний ефект сільського зеленого туризму).

Висновки. Для розвитку підприємництва на селі існують такі передумови: наявність достатньої кількості трудових ресурсів, у тому числі висококваліфікованих спеціалістів; зростання безробіття в державному секторі економіки; незаповнені ніші в ринковому просторі з надання послуг населенню, потреба національної економіки в нових діях і підходах щодо виходу її з кризи; необхідність розробки і впровадження новацій в аграрне виробництво тощо. Однак наявні бар'єри, насамперед організаційного характеру, які повинні знайти варіанти подолання в державних і місцевих програмах розвитку.

Бібліографічний список

1. Губені Ю. Е. Підприємництво : навч. посіб. / Ю. Е. Губені. – Львів : Укр. технології, 2012. – 572 с.
2. Липчук В. В. Підприємництво в розвитку інтегрованого сільського господарства і сільських територій / В. В. Липчук, Н. В. Липчук, О. Г. Солтис. – Львів : Сполом, 2013. – 302 с.
3. Kamilska W. Pozarolnicza indywidualna działalność gospodarcza w Polsce w latach 1988–2003 / W. Kamilska. – Warszawa, 2006. – 228 s.
4. Chrapek G. Przedsiębiorczość osób fizycznych na obszarach wiejskich Podkarpacia / G. Chrapek // Wieś i Rolnictwo. – 2009. – N 4 (145). – S. 181-198.
5. Peplinski B. Agrobiznes. Podstawy ekonomiki / B. Peplinski. – Warszawa : WSIP, 2009. – 384 s.

Липчук В., Липчук Н. Бар'єри розвитку індивідуального підприємництва на селі

Розглядаються значення та форми підприємницької діяльності на селі. Особлива увага приділена ідентифікації бар'єрів розвитку індивідуального підприємництва.

Ключові слова: підприємництво, село, бар'єри, ідентифікація.

Lipchuk V., Lipchuk N. Barriers of development of individual enterprise on a village

In the article a value and forms of entrepreneurial activity is examined on a village. The special attention is spared authentication of barriers of development of individual enterprise.

Key words: enterprise, village, barriers, authentication.

Лыпчук В., Лыпчук Н. Барьеры развития индивидуального предпринимательства на селе

Рассматриваются значение и формы предпринимательской деятельности на селе. Особое внимание уделено идентификации преград развития индивидуального предпринимательства.

Ключевые слова: предпринимательство, село, барьеры, идентификация.